

ALPPIHARJUN KOTIKAUPUNKIPOLKU

Versio 16.12.2018

Kohteita 37, tietolaatikoita 7

Reitin pituus noin 6 km

Julkaisija: Alppila Seura ry

Yhteistyössä: Kallion Kulttuuriverkosto ry

Toimitus: Juhani Styrman ja Pauli Saloranta

Alkutekstit: Juhani Styrman

Lisätietoja antoivat: Tuula Helasvuo, Mikko Härö, Juha Ilonen, Johanna Lehtonen, Anne Mäkinen, Eeva Niemiaho, Irja Nykänen, Petri Patronen, Antti Salla, Antti Sarmanne, Seija Sihvonen, Erkki Tolonen ja Maria Uutaniemi.

Kiitos myös kaikille muille tietoja antaneille yhteisöille, tahoille ja kaupunkilaisille!

Alppiharjun kotikaupunkipolun laatimista on apurahalla tukenut Uudenmaan Kulttuurirahasto.

Nettiversio on osoitteessa www.alppila.net/kotikaupunkipolku

KIRJALLISUUTTA

Badding. Heikki Metsämäki ja Juha Miettinen 1996, Sputnik

Elokuvateatterit korttelikinojen aikaan. Olli Aaltonen, Jussi Nenonen, Juhani Styrman 2015. Kustantaja Laaksonen

Helsinki Espoo Kauniainen Vantaa arkkitehtuuriopas. Arvi Ilonen 2000, Otava

Helsinki sodassa. Aake Pesonen 1985, Kirjayhtymä

Helsingin suurpommitukset helmikuussa 1944. Martti Helminen ja Aslak Lukander 2004, WSOY

Helsingin vanhoja kortteleita 1–4. Kaija Nenonen ja Kirsti Toppari 1984, Helsingin Sanomat

Hesarin kulmilla, 50-luvun Kalliossa. Juhani Styrman ja Laura Salama 2018, Reuna

Kenen kadulla asut? Antti Manninen 2009, Helsingin Sanomat

Kolmas Helsinki, kerroksia arjen arkkitehtuurissa. Juha Ilonen 2013, AtlasArt

Myhrin niittyjen terveyslähde ja kaivuhuone Helsingin Alppipuistossa 1700-luvun lopun taitteessa.

Juha Koskinen 2000, Hippokrates, Suomen Lääketieteen Historian Seuran vuosikirja

Pasilan konepajan rakennushistorian selvitys ja inventointi. Konepaja-alue ja sen suhde ympäröiviin kaupunginosaan. Marko Huttunen, Pasi Kolhonen, Panu Lehtovuori, Mikko Mälkki, Lauri Saarinen, Janne Vesterinen 2012, VR-Yhtymä Oy

Puretut talot. 100 tarinaa Helsingistä. Antti Manninen 2008, Helsingin Sanomat

Saapasnahka torni, Aleksis Kiven elämä. Teemu Keskisarja 2018, Siltala

Vallatkaa Helsinki, Saksan hyökkäys punaiseen pääkaupunkiin. Tuomas Hoppu 2013, Gummerus

Valonkantajat, välähdyksiä salatieteestä. Perttu Häkkinen ja Vesa Iitti 2015, Like

Vihreät syyt. Kävelyretkiä Helsingin puistoihin. Elina Nummi 2010, Edita

Unioninakseli – pääkaupungin läpileikkaus. Henrik Meinander 2012, Teos

Yksilö, yhteisö ja yhteiskunta. Kalliolan settlementti 1919–2009. Jarmo Peltola 2009. Kalliolan settlementin julkaisuja

JOHDANTO

Alppiharju on Helsingin kantakaupungin 12. kaupunginosa. Asemakaava tälle rautatien, Helsinginkadun, Hämeentien sekä Aleksis Kiven kadun rajaamalle alueelle vahvistettiin vuonna 1901. Kaupunginosa jakautuu kahteen osa-alueeseen: Alppila ja Harju, jotka yhdessä muodostavat Alppiharjun kaupunginosan. Nimi vahvistettiin vuonna 1959.

Nykyään Harjun osa-alueella asuu lähes 8 000 ihmistä väestötiheyden ollessa yksi suurimpia Suomessa. Koko Alppiharjun peruspiirissä on nyt noin 12 000 asukasta, kun 1960-luvulla oli pitkälti yli 20 000. Täydennysrakentamisen ja lapsiperheiden suosion myötä väkiluku on ollut viime vuosina taas kasvussa.

Alppiharjun kotikaupunkipolku esittelee kulkijalleen kaupunginosan nähtävyyksiä eri aihepiireistä: sen historiaa ja nykyaikaa, luontoa ja kulttuuria, rakennuksia ja henkilöhahmoja. Pääosassa on kuitenkin omakohtainen havainnointi. Kävelyreitti vie suoraan paikan päälle, kokemaan kotikulmat kaikin aistein. Kotikaupunkipolku soveltuu uusille ja vanhoille asukkaille, koululaisille ja työläisille, sunnuntaikävelyille ja tutkimusretkille. Tervetuloa kävelylle Alppiharjuun!

Tietolaatikko: Syrjäseudusta Suomen suosituimmaksi matkailukohteeksi

Vielä 1700-luvun lopulla koko nykyinen Kallio oli asumaton syrjäseutu. Porvoon maantie kulki rannan suuntaisena nykyisen Hämeentien paikkeilla. Helsingin kaupunki ryhtyi 1840-luvulla vuokraamaan näitä takamaitaan viljelytiloiksi: syntyivät muiden muassa tilat Alppi ja Harju. Harjun tilan vuokrasopimus päättyi vuonna 1883 ja jo viiden vuoden päästä Vaasankadun, silloisen Harjukadun varrelle oli rakennettu peräti 26 tonttia. Seuraavan vuosikymmenen aikana alueen asukasmäärä kaksinkertaistui. Harjun alkupäähän ensimmäiset korttelit erotettiin vuonna 1905 Harjun alkupäähän ja nykyisen Kinaporikadun varrelle.

Alppiharju on vanha työläiskaupunginosa, jonka asutushistoria liittyy Kallion jo pitkälti kadonneeseen teollisuusperinteeseen. Alppiharjun kaupunkikuva on moni-ilmeinen: Idässä urbaani Harju metroasemineen ja lännessä Alppilan laajat, maisema- ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat puistoalueet erityispiirteensä viime jääkauden jälkeensä jättämät silokalliot. Edustettuna ovat eri vuosikymmenten rakentamistyyliä 1800-luvun lopusta alkaen ja onpa joukossa myös esimerkkejä onnistuneesta uuden rakentamisen sopeuttamisesta vanhan rakennusperinnön rinnalle.

Mutta kaiken yläpuolelle nousee kuitenkin Linnanmäen huvipuisto. Kaikille suomalaisille ovat tuttuja sen vuoristorata ja maailmanpyörä: niiden siluetit ovat Helsingille yhtä merkittäviä symboleita kuin Tuomiokirkko. Linnanmäki on vuodesta toiseen pitänyt pintansa Suomen suosituimpana matkailukohteena yli miljoonalla kävijällään. Niinpä liioittelematta voidaan sanoa, että Alppiharjussa ovat vierailleet lähes kaikki suomalaiset.

K O H T E E T

1 Vaasanpuistikko

Alppiharjun itäkulmassa sijaitsevan Vaasanpuistikon nimi mainitaan kaupungin asiakirjoissa jo 1900-luvun alkupuolella. Nimi viittaa Helsingin perustajaan, kuningas Kustaa Vaasaan. Aukio alkoi muotoutua 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä, kun itäreunaan kohosi komeita jugend-taloja ja länsireunaa kehystämään valmistui vuonna 1930 arkkitehti Elias Paalasen suunnittelema Vaasanhalli. Puistikko oli tuolloin Helsinginkadun, Vaasankadun ja Pengerkadun risteys, jonka Harjun puoleinen

osuus nimettiin vuonna 1982 Kinaporinkaduksi.

Kaksikerroksinen Vaasanhalli rakennettiin alun perin kauppahalliksi. Myös yläkerrassa oli liiketilaa, mutta siellä on toiminut myös kaksi oppilaitosta: Vuosina 1932–44 Helsingin toinen lyseo, eli kotoisammin "Tossu" sekä vuosina 1944–59 Vaasanrinteen yksityislyseo, joka oli alun perin 1914 perustettu Viipurin realikoulu ja josta muodostui myöhemmin Maunulan oppikoulu.

Vaasanpuistikon nykyinen ilme on vuodelta 1984, jolloin otettiin käyttöön Sörnäisten metroasema. Aukion perusparannusta on suunniteltu useaan otteeseen. Korjaukset ovat jääneet kuitenkin lähinnä kosmeettisiksi. Myös nimestä on keskusteltu. On ehdotettu muun muassa runoilija Arto Mellerin (1956–2005) aukiota. Kaupunki on käsitellyt nimiasiaa viimeksi marraskuussa 1980.

www.helsinginuutiset.fi/blogi/506447-vaasanpuistikosta-kohti-yliopistoa-vaasanhallissa-toimi-kaksi-koulua

2 Sörnäisten metroasema

Kurvi on joukkoliikenneyhteyksien solmukohta, jonka pohjana on Sörnäisten metroasema. Se avattiin 1.9.1984, Jouko Kontion ja Seppo Kilpelän suunnittelemana. Asemalaiturit ovat 25 metriä maanpinnan ja 3 metriä merenpinnan alapuolella. Erikoisuutena ovat lippuhallista laiturille johtavat vinohissit, jotka valmistuessaan olivat harvinaisia. Lippuhalliin johtaa seitsemän eri sisäänkäyntiä. Myös aseman toiseen päähän olisi mahdollista rakentaa sisäänkäynti Torkkelinmäen suunnasta.

Sörnäisten metroasema nähdään Aki Kaurismäen kulttimainetta nauttivassa elokuvassa *Calamari Union* vuodelta 1985. Siinä viisitoista Frank-nimistä miestä ja yksi Pekka lähtevät vaeltamaan Kalliosta Eiraan. Vaarantäyteinen matkaa alkaa, kun miehet kaappaavat metron Sörnäisistä. Kohtaus on kuvattu tuolloin vielä keskeneräisellä metroasemalla vuonna 1984.

3 Kinaporin kortteli

Kurvi on lempinimi Hämeentien mutkalle, joka kääntyy jyrkästi kohti Hakaniemeä. Samalla katu toimii kolmen kaupunginosan: Alppiharjun, Kallion ja Sörnäisten maantieteellisenä rajana. Aivan Alppiharjun pohjoiskulmassa on kortteli numero 358, lempinimeltään Kinapori. Aina 1980-luvun alkuun saakka kortteliin kuului eri-ikäisiä ja -kokoisia puu- ja kivitaloja, joista vanhimmat oli rakennettu 1870-luvulla.

Kinapori oli vaarassa 1970-luvulla, kun Hämeentien oikaisusuunnitelma olisi halkaissut korttelin. Idea onneksi kuoli yhtä nopeasti kuin syntyikin. Episodi vakiinnutti kuitenkin korttelin nimeksi Kinaporin. Kortteli sai myös oman laulun, kun Alppila Seuran pyynnöstä M. A. Numminen teki *Kinaporin humpan*. Kantaesityksensä kappale sai sitten Hämeentien oikaisua vastustaneessa asukastilaisuudessa.

Kaupunkilegendan mukaan Kinapori-nimi juontaa puutalojen aikakauteen, jolloin asukkaiden keskenäisen kinastelun vuoksi aluetta olisi kutsuttu Kinaporiksi.

Puutalot ovat sittemmin kadonneet korttelista ja nykyinen rakennuskanta on suurimmalta osin 1980-luvulta. Nyt Kinporin vanhin talo on Leuto A. Pajusen suunnitelma jugend-talo (Kinaporinkatu 1) vuodelta 1912. Kortteli tunnetaan ennen kaikkea Helsingin kaupungin palvelukeskuksesta (Kinaporinkatu 9), joka tarjoaa viriketoimintaa helsinkiläisille eläkeläisille ja työttömille. Kulttuuri- ja taidepainotteiseen keskukseen kuuluu myös 28 asuntoa käsittävä palvelutalo. Korttelin läpi on kulkuyhteys Hämeentieltä Kinaporinkadulle palvelukeskuksen aukioloaikoina.

4 Sörnäisten järvi ja Miljoonamonttu

Näillä main oli vielä 1800-luvun alussa Sörnäisten järven ranta (Södernäs Träsk). Tuolloin noin puolen kilometrin pituinen ja 150 metriä leveä järvi lasi nykyisen Junatien vaiheilta Suvilahteen. Järvi kuivattiin 1820-luvulta alkaen pelloiksi ja laitumiksi kasvavan kaupungin muonittamiseksi. Södernäsin ja sitä myötä Sörnäisten kaupunginosan nimi tulee niemestä, joka oli alkuperäisen Helsingin *eteläpuolella* nykyisen Vanhankaupunginlahden rannalla. Nyt tuossa niemessä on mm. kauppakeskus Redi.

Nykyistä Kinaporinpuistoa kutsuttiin 1950-luvulla "Montuksi". Nimi tuli siitä, että tyhjää tonttia ympäröiviä katuja korotettiin jopa useilla metreillä. Montusta tuli seudun lasten keskuudessa suosittu leikkipaikka. Valumavesistä monttuun saattoi syntyä lampi, jota muun muassa hyödynnettiin vesileikeissä.

"Monttu" kunnostettiin 1960-luvun alussa lasten leikkipaikaksi ja sitä ryhdyttiin kutsumaan "Miljoonamontuksi", sillä tontin kunnostaminen puistoksi maksoi miljoonia markkoja ja edellytti miljoonia täytemaakuutioita. Puisto sai nykyisen ilmeensä vuonna 2003. Silloin puistoon rakennettiin erikoinen, hieno köynnöskaarikäytävä, jota reunustavat kesäkukkaryhmät. Puistoa reunustavat poppeli- ja puistolehmusten rivit.

fi.wikipedia.org/wiki/Sörnäisten_järvi

5 Harjun nuorisotalo ja Dallapénpuisto

Aleksis Kiven katu 1. Harjun nuorisotalo sijaitsee Aleksis Kiven kadun pohjoispuolella eli tarkkaan ottaen Alppiharjun rajojen ulkopuolella. Talo liittyy kuitenkin toiminnallisesti itäisen Harjun kaupunkirakenteeseen. Nuorisotalo on myös tärkeä osa koko Suur-Kallion identiteettiä. Esimerkiksi Harjun nutan ideasta alkoi vuonna 1994 Kallio Kukkii -kaupunginosatapahtuma, jonka merkitys helsinkiläisen kaupunkikulttuurin kehittymiselle on kiistaton.

Arkkitehti Albert Nybergin suunnitelma talo valmistui vuonna 1923 ruumishuoneeksi, toiselta nimeltään paarihuone. Sieltä lähtivät junat Malmin hautausmaalle. Vainajat ja hautajaisvieraat matkustivat peräkkäisissä vaunuissa. Malmin hautausmaan pohjoismuurissa onkin edelleen junaportti nähtävissä. Rakennus toimi 1960-luvulla VR:n varastona päätyen lopulta autiotaloksi, jonka yllä leijui jopa purku-uhka. Kansanliikkeen aloitteesta rakennus peruskorjattiin lopulta nuorisotaloksi, joka aloitti toimintansa 1987.

Harjun nuorisotalo on keskittynyt musiikkiin, kuvalliseen ilmaisuun, monikulttuuriseen toimintaan ja alueelliseen vaikuttamiseen. Talosta löytyy näyttelytila, kahvila ja monitoimisali.

Nuorisotaloa ympäröi Dallapénpuisto, joka on suosittu oleskelu- ja tapahtumapuisto. Se tunnetaan toukokuisesta Kallio Kukkii -piknikistä ja pitkin kesää järjestettävän Aleksis Kiven kadun kirppiksen pitopaikkana. Puisto on nimetty 1920-luvulla perustetun Dallapé-tanssiorkesterin mukaan. Monet orkesterin jäsenet ovat asuneet lähialueella.

harju.munstadi.fi

Tietolaatikko: Rauli "Badding" Somerjoki ja Olavi Virta Alppiharjussa

Vuonna 2017 tuli kuluneeksi 70 vuotta laulaja Rauli "Badding" Somerjoen syntymästä. Somerjoki nousi suureen suosioon talvella 1973 kappaleella *Fiilaten ja höyläten*. Tämä suomalaisessa rokissa uuden sivun kääntänyt esitys taltioitiin Alppilassa Kulttuuritalon äänitysstudioissa.

Alppiharju oli myöskin Baddingin kotikaupunginosa. 1970-luvulla yksi hänen Helsingin kodeistaan oli Helsinginkatu 13 A:ssa ja 1980-luvulla Kirstinkatu 9:ssä. Näihin aikoihin hän löysi Esa

Pulliaisen Agents-soundin. Seuraavaksi Badding muutti Harjun puolelle ja Aleksis Kiven katu 12 E:stä tuli myös hänen viimeinen kotinsa: täällä Rauli Somerjoki siirtyi ikuisuuksiin 13.1.1987 vain 39-vuotiaana.

Suomalaista rock'n'rollin historiaa tehtiin Alppiharjussa jo 1950-luvun lopulla, kun pitkän linjan muusikot, Raittisen veljekset Jussi ja Eero ostivat ensimmäisen Elvis-levynsä itsensä Olavi Virran levykaupasta Kustaankatu 1:stä. Tuolloin uransa huipulla ollut laulajalegenda Virta (1915–72) omisti myös kaksi muuta levykauppaa muualla.

Myöskin laulaja-näyttelijä Henry Theel (1917–89) oli alppiharjulaisia, hänet muistetaan As.oy Koti toisen (Karjalankatu 10) pitkäaikaisena asukkaana. Niin ikään säveltäjä Kaj Chydenius asuu Alppiharjussa.

6 Aleksis Kiven katu

Vuonna 1928 Fredriksberginkatu nimettiin kansalliskirjailijamme Aleksis Kiven mukaan. Katutila on itse asiassa kokonaisuudessaan Vallilaa, kun kaupunginosien raja seuraa kadun parillisten numerojen talojen kivijalkaa.

Itäpäädyssä kadun maamerkinä numerossa 4–8 on massiivinen rintamamieskerrostalo vuodelta 1952. Helsingissä on 27 vastaavanlaista yhtiötä, joiden perustajat olisivat olleet oikeutettuja rintamamiestonttiin, mutta päättivätkin rakentaa omakotitalon sijaan moderneja kerrostaloja.

Bulevardimaisen kadun keskellä olevassa puukujanteessa on pyörätie. Kadun varrelta, Alppiharjun puolelta, löytyy esimerkkejä 1900-luvun alun tärkeimmistä arkkitehtuurisuuntauksista: jugend, klassismi ja funkkis. Korttelikapakoiden klassikkosarjaan kuuluva **Populus** numerossa 22 on olennainen osa kadun ilmettä. Suosittu karaokebaari tunnetaan siitä, että se on avoinna 24 tuntia vuorokaudessa ja seitsemänä päivänä viikossa. Kadun vanhin rakennus on arkkitehti Vilho Penttilän suunnittelema Aleksis Kiven katu 40 vuodelta 1909. Mielenkiintoisen historian omaa puolestaan numero 52–54, jossa toimi Bögelundin kartonkitechdas vuosina 1920–25. Sodan aikaan kiinteistössä oli ammustehdas ja sen jälkeen erinäisiä toimistoja. Talo peruskorjattiin ja korotettiin 2000-luvun vaihteessa lähinnä asuntokerrostaloksi.

Alppiharjun kaupunkikuvaa leimaavat myös Aleksis Kiven kadun pohjoispuolen teollisuuskorttelit. Niistä merkittävin on kulttuurihistoriallisesti arvokas entinen Valtion Rautateiden Pasilan konepaja-alue, joka on nyt muuttumassa asuin- ja kulttuurikäyttöön. Alppiharjua ei voi ohittaa myöskään mainitsematta Sturenkadun risteyksessä, SOK-korttelissa sijaitsevaa Meiran kahvipaahtimoa ja sieltä leijailevaa kahvintuoksua, joka tuo oman pikantin lisänsä Alppiharjunkin kaupunginosaan. Konepajan kulmaan uudisrakennukseen soviteltiin vuonna 2017 sitten EU:n lääkevirastoakin.

www.yle.fi/uutiset/3-9749768

Tietolaatikko: Mitkä rintamamieskerrostalot?

Jatkosodan jälkeen 11 % Suomen väestöstä oli ilman asuntoa alueluovutusten ja pommitustuhojen vuoksi. Kysymys ratkaistiin luovuttamalla maata rintamamiehille, kaatuneiden omaisille sekä evakoille. Näille tonteille nousivat pitkälti talkootyönä kaikkien tuntemat rintamamiestalot tehokkaasti suunniteltujen tyyppiirustusten mukaan. Samalla pidettiin syrjäseutuja asuttuina ja luotiin kaupunkien liepeille yhtenäisiä omakotialueita. Uudempien tulkintojen mukaan näin tultiin myös hidastaneeksi maamme urbanisoitumista yhden sukupolven verran.

Kuitenkin vuonna 1949 hyväksyttiin eduskunnassa – maalaisliiton vastustuksesta huolimatta – laki, jonka mukaan voitiin myöntää lainaa kerrostalon rakentamiseen sellaisille asunto-osakeyhtiöille, joiden osakkaat olisivat olleet oikeutettuja rintamamiestonttiin. Tällaisia yhtiöitä perustettiin 58, joista 27 Helsinkiin. Rintamamieskerrostaloja on eniten Pohjois-Haagassa, Oulunkylässä, Herttoniemessä sekä Roihuvuoressa. Uusimpien standardien mukaan rakennettuun kerrostalohuoneistoon muuttaminen oli sodan kokeneille rintamamiehille ja heidän perheilleen kuin unelmien täyttymys. Yhtiöt ovat nykyään tavallisia asunto-osakeyhtiöitä.

7 Satakallio

Porvoonkadun ja Fleminginkadun kulmakortteliin kohosi vuosina 1961–63 Satakallioksi nimetty kolmen kerrostalon kokonaisuus. Taloyhtiö käsitti 750 asuntoa ja olikin valmistuessaan Suomen suurin. Rakennukset edustavat 1960-luvulla rakentamisen mullistanutta elementtitekniologiaa. Satakallion suunnitteli suomalaisen elementtirakentamisen edelläkävijöihin lukeutuva arkkitehti Toivo Korhonen (1926–2014).

Jättiläismäisten talojen tieltä purettiin vuonna 1904 valmistuneet noin 20 yksikerroksista puutaloa, joita kutsuttiin Sadan markan villoiksi. Nämä "huvilat" olivat saaneet nimensä siitä, että taloista sai asunnon maksamalla sadan markan perusmaksun perustajayhtiölle Helsingin Työväen Rakennusosakeyhtiölle. Puutaloyhdyskunnasta tuli työväestön keskuudessa tavoiteltu asuinpaikka. Olivathan 50 neliömetrin asunnot 1900-luvun alussa peräti luksusta ahtaisiin oloihin tottuneille työläisperheille.

Heinäkuussa 1941 jatkosodan alussa tuhoutui ilmapommituksessa Fleminginkadun kulmakortteli. Raunioitunut kulma pysyi rakentamattomana aina vuoteen 1960 saakka, jolloin koko alue sai purkutuomion.

fi.wikipedia.org/wiki/Satakallio

8 Aleksis Kiven peruskoulu

Kun kaupunginarkkitehti Gunnar Taucherin suunnittelema Aleksis Kiven kansakoulu valmistui vuonna 1934, oli se koko suomalaisen koulujärjestelmän ylpeyden aihe. Koulu oli pohjoismaiden modernein kansakoulu, jota käytiin ihastelemassa ympäri maata, ja sen pienoismallia esiteltiin jopa Pariisin maailmannäyttelyssä vuonna 1937. Koulutyön alkaessa lokakuussa 1934 oli kulunut sata vuotta kirjailija Aleksis Kiven (1834–72) syntymästä ja opettajien aloitteesta koulu sai kunnian kantaa kansalliskirjailijan nimeä.

Toisen maailmansodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat näkyivät myös Aleksis Kiven koulun oppilasmäärissä 1950-luvulla. Käytössä oli vuoroluku eli oppilaat jaettiin aamu- ja iltavuoroon. Koulua käytiin silloin myös lauantaina: se oli päivä, jolloin koulun kaikki yli 2 000 oppilasta saapuivat aamuvuoroon.

Viime sotien suurimmassa ilmahyökkäyksessä Helsinkiin helmikuussa 1944 koulutalo oli vaarassa, kun siihen iskeytyi useita pommeja. Talon rakenteet kuitenkin kestivät ja korjausten jälkeen monumentaalinen Aleksis Kiven koulu hallitsee edelleenkin Alppiharjun kaupunkikuvaa. Aleksis Kiven peruskoulussa on nykyään noin 450 oppilasta luokka-asteilla 1–9. Opetussuunnitelmassaan koulu painottaa taito- ja taideaineita. Kesällä 2018 alkoi koulun laajamittainen perusparannus, työn arvioitu kesto on parisen vuotta. Rakennusta ei ole asemakaavassa suojeltu, mutta se on luokiteltu Helsingin koulujen ykkösluokkaan arkkitehtonisen laatunsa, kaupunkikuvallisen merkityksensä ja historiallisen

arvonsa perusteella.

www.hel.fi/peruskoulut/fi/koulut/aleksis-kiven-peruskoulu

9 Aurinkokello

Aleksis Kiven koulun pohjoispäädyssä on lehtomainen aidattu kukkula. Porvoonkadulta tarkkaavainen kulkija saattaa huomata ylhäältä pensaiden lomasta virnuilevia kivisiä kasvoja. Siellä lymyää ehkäpä Helsingin yksi vähiten tunnetuimmista julkisista veistoksista. Kyseessä on Gunnar Finnen veistos *Aurinkokello* vuodelta 1935. Teos muodostuu jalustasta ja graniittilevystä, johon on kaiverrettu kompassi, jota täydentää neljään ilman suuntaan irvistävät peikkomaiset oliot. Graniittinen veistos on noin metrin korkea ja puolitoista leveä. Aidan portti on lukossa, eikä teosta valitettavasti pääse ihailemaan läheltä.

Gunnar Finne (1886–1952) oli tuottelias ja monitaitoinen kuvanveistäjä. Hänen tunnetuin teoksensa on Zacharias Topeliuksen muistomerkki *Taru ja totuus* Esplanadin puistossa.

www.hamhelsinki.fi/sculpture/ilmansuunnat-aurinkokello-gunnar-finne/

10 Työläisäiti

Läntisen Brahenkadun ja Sturenkadun kulmassa on pieni puisto, josta löytyy Panu Patomäen realistinen pronssiveistos *Työläisäiti*. Patsashanke utterien työläisäitien kunniaksi sai alkunsa Kirstinkadun vanhojen jengiläisten aloitteesta vuonna 1992 ja sitä varten kerättiin rahoitusta erilaisin tempauksin. Teos paljastettiin äitienpäivänä 1996. Se on kuvaa yksityiskohtaisen tarkasti äitiä ja tytärtä vääntämässä pestyä lakanaa kuivaksi. Veistoksen henkilöhahmot nimettiin Kallio-lehden äänestyksessä, äiti Lyyliksi ja tytär Liisaksi.

(Ks. myös kohde 31: Läntinen Brahenkatu sekä 32: Brahenkenttä.) Viereistä Leikkipuisto Brahea on peruskorjattu pitkään ja uudistettu puisto avattaneen näillä näkymin vuoden 2019 aikana.

www.hamhelsinki.fi/sculpture/tyolaisaiti-panu-patomaki

11 Kumppanuustalo Hanna

Sturenkatu 12. Nykyinen Alppiharjun asukastalo on valmistunut vuonna 1914 ja tunnetaan myös nimellä Sedmigradskyn talo. Se rakennettiin Frans Sedmigradskyn testamenttivaroin hänen nimeään kantavaksi pienten lasten kouluksi numero 2 (Sedmigradskys Småbarnskola nr 2). Frans Fredric Sedmigradsky (1783 –1855) oli ruotsalaissyntyinen kosmopoliitti ja piirustuksenopettaja, joka muutti Helsinkiin viettämään vanhuuden päiviään. Nimeuvoksen tittelin saanut perheetön poikamies testamenttasi omaisuutensa hyväntekeväisyyteen.

Ruotsinkielinen koulu toimi talossa 1960-luvulle saakka, kunnes tilalle tuli Helsingin kaupungin ylläpitämä Hanna Rothmanin lastentarha. Seuraavan vuosikymmenen alussa tämänkin talon yllä leijui purku-uhka, kun sen tilalle suunniteltiin liike- ja toimistorakennusta. Koulu pelastui, päättyi kaupungin omistukseen ja oli päiväkotikäytössä aina 1980-luvulle saakka. Talossa toimi tämän jälkeen ranskankielinen koulu vuoteen 2004.

Sedmigradskyn talon uusi aikakausi koitti, kun Alppiharjuun syntynyt Kumppanuusverkosto oli aloittanut etsinnät sopivan yhteistilan löytämiseksi. Kun ranskalainen koulu sai uudet tilat muualta, verkoston monivuotinen hanke toteutui. Sedmigradskyn talosta tuli Kumppanuustalo, asukkaiden ja yhteisöjen toimipaikka. Rakennuksen omistaa Helsingin kaupunki ja sen toimintaa koordinoi Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala. Talo ja sen terassimainen pihapuutarha ovat tavattoman

viehättävä kokonaisuus ja nykyään suojeltu asemakaavalla.

Vieressä Porvoonkatu 15:n päädyssä saattaa huomata haalistuneen sinisen ristin sekä auton profiilin ja tekstiä: "Nikolajeff, bilhall, remontverkstad, Viipurinkatu 4". Se on jo harvinaiseksi käyvä muisto 1900-luvun alkuvuosikymmenien reklaamimuraaleista. Silloin talojen päätyjä hyödynnettiin maalamalla niihin liikkeiden tai tuotteiden mainoksia. *Nikolajeff bilhall* -reklaami on 1930-luvulta. Sergei Nikolajeff oli aikanaan Helsingin merkittävin autokauppias ja hänen autokauppansa sijaitsi samassa korttelissa Viipurinkadulla.

www.alppila.net/hanna

12 Brahen Asuintalo

Porvoonkadun ja Sturenkadun kulmassa sijaitseva Brahen Asuintalo on iäkkäille ihmisille suunnattu, 55 asuntoa käsittävä Helsingin kaupungin palvelutalo. Arkkitehti Esko Kahrin suunnitelma, vuonna 1984 valmistunut talo edustaa postmodernia suuntausta ja on tässä lajissa ensimmäisiä Alppiharjussa. Sturenkadun puolelta talon kepeästi aaltoileva punatiilinen julkisivu on vedetty hieman sisään katulinjasta, näin muodostaen pienen aukion ja antaen rakennukselle samalla persoonallisen ilmeen. Sisäpihan puolella seinät ovat puolestaan vaaleat. Niiden suojassa toimii kaupungin päiväkotikoti Pikku-Duunari.

www.hel.fi/helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaalinen-tuki-ja-toimeentulo/asunnottomien-tuet-ja-palvelut/tukiasuminen/brahe

www.hel.fi/varhaiskasvatus/fi/paivakodit/pikku-duunari

www.helka.net/rakennukset-kertovat-nettiversio/2289-9-postmodernismi-eli-jlkimodernismi-huol-etonta-kulissiarkkitehtuuria

13 Kalliolan settlementitalo

Settlementiliike sai alkunsa Englannissa 1800-luvun lopussa yliopistojen opiskelijoiden keskuudessa. Tavoitteeksi he asettivat "kaikenlaisen avun tarjoamisen kaikkein heikoimmassa asemassa oleville henkilöille". Suomeen liike tuli 1890-luvulla, kun Alli Trygg-Helenius perusti Helsingin Kallioon Kansankodin. Varsinainen Settlementiliike Suomeen perustettiin 1918. Liike sai seuraavana vuonna toimitalon entisestä Helsingin venäläisestä koulusta, jota myös Bobrikoffin kouluksi kutsuttiin. Suomessa ensimmäinen Lontoon-mallin mukaisen settlementitalon Kalliolan työmuotoina olivat nuorisotyö, lastentarhat ja eri kansalaisryhmiä yhdistämään tarkoitettut luento- ja keskustelutilaisuudet. Kalliolan kansalaisopisto perustettiin vuonna 1920.

Kalliolan uutta toimitaloa ryhdyttiin suunnittelemaan jo 1930-luvulla, mutta uuden talon rakentaminen alkoi vasta 1964. Tällöin entinen Bobrikoffin koulu purettiin ja uusi talo vihittiin käyttöön joulukuussa 1966.

Kalliola jatkaa edelleen alkuperäisen toimintaperiaatteensa hengessä. Poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton Kalliolan settlementitalo on myös yhteisöllinen tapahtumapaikka. Talossa on Settlementiliiton toimisto, Kalliolan kansalaisopisto, neuvontapiste Ne-Rå sekä vapaaehtois- ja naapurustoimintaa. Myös Settlementiasunnoilla ja Kansalaisareenalla on toimistot talossa. Kalliolalla on noin 230 vakituista työntekijää. Talon aulassa aloitti syksyllä 2018 syyrialaisien turvapaikanhakijoiden pitämä kahvila Cafe Damascus. Lisäksi kansalaistoiminnan tiloissa toimii hävikkiruokan noutopiste Keru, josta voi noutaa ilmaiseksi sinne lahjoitettua ruokaa. Alppiharjun asukastoiminnan kannalta merkittävää on puolestaan se, että Kalliolassa pidettiin vuonna 1968

kaupunginosayhdistys Alppila Seura ry:n perustamiskokous.

www.kalliola.fi

14 Kulttuuritalo

Kulttuuritalo-hanke oli suomalaisen kommunistisen liikkeen voimannäyttö aikana, jolloin työväenliikkeen henki oli vahva. Työt tehtiin suurelta osin talkoovoimin ja hankkeeseen osallistui yli 5 000 talkoolaista oman päivätyönsä ohessa. Rakentaminen alkoi talvella 1955. Kalliota louhittiin yli 30 000 kuutiometriä ja peruskivi muurattiin saman vuoden syksyllä. Alvar Aallon suunnittelema talo vihittiin käyttöön vuonna 1958.

Kaupunkilegendan mukaan arkkitehti Aalto vetäisi ensimmäisen luonnoksen talosta klubiaskin kanteen nähdessään kallioisen tontin. Sen jälkeen mestariarkkitehti viimeisteli talon piirustuspöydän äärellä huolella: taloa pidetään yhtenä Aallon parhaista, niin tilaratkaisujen kuin salin akustiikankin osalta. Julkisivu on verhoiltu tiilellä, jonka hän suunnitteli erikseen Kulttuuritaloa varten.

Kulttuuritalo oli SKP:n ja Neuvostoliiton rahoittama hanke ja "sirppiliiteriksikin" kutsuttu talo herätti ristiriitaisia tunteita. Nuoremman sukupolven pop- ja rock-muusikot eivät pitäneet Kulttuuritalon poliittista painolastia ongelmana, vaan löysivät sieltä erinomaisen konserttisalin. Kultaisella 60-luvulla Kulttuuritalon salissa vieraili maailmanluokan tähtiesiintyjä. Tarunhohtoisin konsertti oli – vielä silloin kohtalaisen tuntemattoman – Jimi Hendrixin esiintyminen "Kultsalla" keväällä 1967.

Kulttuuritalon tansseista muodostui tärkeä tulonlähde toiminnasta vastanneelle Kulttuuryö ry:lle, joka järjesti mm. kerhoja erityisesti varhaisnuorille. Talo toimi pitkään Radion sinfoniaorkesterin harjoitus- ja konserttipaikkana. Siellä oli myös äänitysstudio sekä elokuvateatteri, joka toimi vuoteen 1980 saakka. Pääsisäänkäynnin edessä on Väinö Aaltosen veistos *Rakentajan käsi* vuodelta 1960. Talon sisätilojen taideteoksista huomioarvoisin on Tapio Tapiovaaran mosaiikkityö *Päivän päästö*, joka valmistuessaan vuonna 1962 oli lajissaan Suomen suurin.

Kommunismien romahduksen myötä Kulttuuritalo teki konkurssin 1994. Nykyään se on kulttuuri-, tapahtuma- ja kongressikeskus, jota hallinnoi valtion Senaatti-kiinteistöt. Rakennus on suojeltu ja poikkeuksellisesti suojeltua on myös talon toiminta sekä salien julkinen käyttö.

www.kulttuuritalo.fi/tietoa-talosta/talon-historia/

www.hamhelsinki.fi/sculpture/rakentajan-kasi-waino-aaltonen/

15 Leninipuisto

Alppipuiston kulmaan perustettiin vuonna 1961 puutarhanäyttelyalue. Noin 3,5 hehtaarin laajuisen puiston suunnittelusta vastasi arvostettu puutarha-arkkitehti Maj-Lis Rosenbröijer yhteistyössä Helsingin kaupungin puisto-osaston sekä Helsingin Puutarhaseuran kanssa. Puisto on sommittelultaan mielenkiintoinen. Kallioisessa maastossa kiertele polkuja, osa niistä liuskekeivestä. Puiston halki virtaa puro, joka päättyy vesialtaaseen. Puutarhanäyttelyn jäljiltä puistossa kasvaa runsaasti harvinaisia kasveja, joita ei tapaa muista Helsingin puistoista, komeimpana esimerkkinä lammen rannalla suuri japaninjalopähkinäpuu. Muista kasveista mainittakoon euroopanmarjakuusi, liuskahopeavaahtera, lumiherukka sekä tietävästi ainut Helsingin koreantuija, joka on helppo tuntea koristeellisista, alta valkoisista neulasista. Puiston korkeimmalta kohdalta avautuvat myös huikeat näköalat.

Näyttelyalue sai nimen Leninipuisto vuonna 1970, kun Suomessakin vietettiin Neuvostoliiton perustajan Vladimir Iljits Leninin (1870–1924) syntymän satavuotisjuhlaa. Puisto alkoi rapistua

1990-luvulla ylläpidon puutteessa. Perusparannus toteutettiin viimein ja työ valmistui vuonna 2015, tavoitteena puiston alkuperäisen hengen säilyttäminen ja palauttaminen. Sturenkadun sisääntuloportin luona on infotaulu.

www.vihreatsylyt.fi/lenininpuisto/

fi.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Lenin

Tietolaatikko: Alppiharju sodissa

Huhtikuussa 1918 Alppiharju joutui hetkeksi sisällissodan näyttämöksi. Valkoisten avuksi saapunut Saksan Itämeren divisioona oli noussut maihin Hangossa ja eteni Helsinkiin aamulla 12. huhtikuuta. Osa saksalaisjoukoista valtasi Pasilan aseman ja punaiset pakenivat Alppilan kallioiden yli kohti Siltasaarta. Punaisilla oli puolustusasemia nykyisen Linnanmäen kallioiden pohjoisrinteellä, mutta lyhyen taistelun jälkeen asemat murtuivat. Jo seuraavana päivänä liehui Kallion kirkon tornissa punaisten nostama valkoinen antautumislippu.

Talvisodassa 1939–40 Alppiharju säästyivät pahemmilta vaurioilta. Jatkosodan alussa 1941 kuitenkin kävi pahasti, kun varhain heinäkuun 9. päivän aamuna vihollinen pudotti pommeja laajalti Helsinkiin, myös Harjuun. Kivitalojen osia sortui ja puutaloja syttyi tuleen. Ihmiset yrittivät epätoivoisesti pelastaa omaisuuttaan kaduille. Väestönsuojeluraportin mukaan koko Helsingissä kuoli heinäkuun iskuissa 24 henkeä ja haavoittui 60.

Vaarallisin tilanne olivat helmikuun 1944 suurpommitukset, joilla Neuvostoliitto yritti tuhota koko silloisen kaupunkialueen ja pakottaa Suomen antautumaan ilman hankalaa maahyökkäystä. Hyökkäykseen oli varattu kaikkiaan 16 500 pommia, joista 7 000 palopommeja. Tehokas ilmatorjunta kuitenkin pelasti kaupungin. Silti muun muassa Vaasankatu 21 sai kaksi osumaa ja Kirstinkatu 13 useita. Aleksis Kiven katu 48:ssa syttyi tuleen kahdeksan puutaloa ja 60 huoneistoa käsittävä Työväenasunto-osakeyhtiö Aho tuleen, joka oli vähällä karata laajaksi aluepaloksi. Yksin näissä kohteissa kuoli 16 henkeä ja haavoittui useita kymmeniä, tämä vastaa yli 10 % koko kaupungin tappioista. Yhtenä pommituskohteena oli elintärkeä päävesivarasto, Alppilan Vesilinna. Muuten rakentamattomalle mäelle satoi noin 30 pommia. Vesisäiliö kuitenkin säilyi vahingoittumattomana. Sen katolla oli ilmatorjuntatykki ja säiliö oli naamioitu, joskin näillä ei uskota olleen vaikutusta lopputulokseen.

fi.wikipedia.org/wiki/Helsingin_suurpommitukset

16 Työväenasuntomuseo

Helsingin Kaupunginmuseon ylläpitämä Työväenasuntomuseo esittelee työläisperheiden arkea 1900-luvun eri vaiheista. Kortteli käsittää neljä taloa. Albert Nybergin suunnittelemat puutalot valmistuivat vuonna 1910 ja niihin muutti lähinnä Helsingin kaupungin työntekijöitä. Työläisperheen tyypillinen koti käsitti tuolloin huoneen ja keittiön tai vain hellahuoneen. Kirstinkujan työväenasunnoissa edistyksellistä oli, että niihin tuli kylmä vesi ja jokaiseen asuntoon kuului lisäksi vintti- ja kellarikomero. Sähkövalon ihme koettiin taloissa vuonna 1918.

Puutalot peruskorjattiin 1980-luvulla vastamaan nykyajan asumisvaatimuksia. Samalla kahteen rakennukseen perustettiin Kaupunginmuseon ylläpitämä Työväenasuntomuseo. Pihapiirin muut rakennukset ovat edelleen asuinkäytössä.

Museokokonaisuus käsittää yhdeksän hellahuonetta, jotka on sisustettu eri aikakausien kodeiksi. Museo ja museokauppa on tätä nykyä valitettavasti suljettu, mutta sen ympäristössä

järjestetään aiheeseen liittyviä kävelykierroksia. Neljän talon keskelle jää puoliavoin piha, jonka pihapiirissä kukkii kesäisin perinteisiä Helsingin puutalopihojen koristekasveja. Museokorttelin pohjoispäädyssä on samalla aikakaudella valmistuneet As.oy Kummun kaksi puutaloa.

Loppuvuodesta 2017 sai ensi-iltansa Aku Louhimiehen ohjaama versio *Tuntemattomasta sotilaasta*. Tarkkaavainen katsoja saattaa huomata elokuvasta kohtauksen, jossa Työväenasuntomuseon piha esittää Petroskoin (Äänislinna) puutalokortteleita syksyllä 1941.

www.tyovaenasuntomuseo.fi

17 Tauno Palon lapsuudenkoti

Porvoonkatu 17. Vuonna 1913 valmistuneen talon ensimmäisiä asukkaita oli Hämeenlinnasta muuttanut Brännäsin viisihenkinen perhe. Perheen nuorimmainen oli Tauno Waldemar, josta tuli myöhemmin yksi Suomen rakastetuimmista näyttelijöistä: Tauno Palo (1908–82). Palon näyttelijänura alkoi kotikulmien teatterissa vuonna 1927, kun hän sai kiinnityksen Sörnäisten Työväennäyttämön iltanäyttelijäksi. Hän näytteli 62 elokuvassa ja teki merkittävän uran myös puhenäyttämön puolella sekä levytti lisäksi 85 sävellystä. Tauno Palo sai nimeään kantavan puiston Helsinginkadun varrelle 1990-luvun alussa. Brännäsin perheen ensimmäinen Helsingin-koti sijaitsi puiston vieressä, osoitteessa Helsinginkatu 32.

18 Alppilan tori

Kuuskulma, Viiden minuutin pysäkki. Alppiharjun sydämessä on aukio, jonka vanhempi polvi tuntee ennen kaikkea legendaarisen kolmosen raitiovaunun entisenä päätepysäkinä. Nimi Viiden minuutin pysäkki tuli siitä, että ennen vanhaan raitiovaunut pitivät tässä ajantasaustauon. Alppila Seuran esityksestä torin nimeksi tulee jatkossa Kuuskulma. Nimen perusteena ovat aukion kuusi kulmaa Viipurinkadun, Porvoonkadun, Kajaaninkadun ja Kirstinkujan risteyksissä. Uuden nimen vahvistus tapahtuu samalla, kun alueelle nimetään muitakin uusia kohteita.

19 Alppilan kirkko

Kotkankadun seurakunnallisesta työkeskuksesta järjestettiin vuonna 1953 arkkitehtikilpailu, jonka voittivat Keijo Ström ja Olavi Tuomisto. Kun rakennuskokonaisuus valmistui vuonna 1957, siitä tuli myös samana vuonna perustetun Alppilan seurakunnan kirkko.

Valkoiseksi maalattu tiilinen rakennuskompleksi on neljän kadun rajoittamassa korttelissa. Se käsittää kirkkosalin, seurakuntatiloja ja voimistelusalin, työ- ja kerhotiloja sekä kahdeksan asuntoa. Vuonna 2011 Kallion ja Alppilan seurakunnat liitettiin yhteen ja Alppilan kirkosta tuli yksi Kallion seurakunnan toimitiloista. Sitä on brändätty yhteisöjen kirkkona, joka on kohtaamispaikka erilaisille ihmisille ja yhteisöille. Esimerkiksi lapsiperheet ovat löytäneet kirkon kahvilan ja heille suunnatusta toiminnasta on tullut suosittua. Alppilan kirkko on tullut tunnetuksi myös lukuisista kokeiluista ja luovista avauksista, kuten brunseista. Aulakahvilassa on tiistaisin myös tarjolla edullinen diakonialounas.

www.kallionseurakunta.fi/tilat-alppilan-kirkko

20 Helsingin kaupungin Hangonkadun hoitokoti

Vuosina 1924, 1927 ja 1931 rakennettiin Alppiharjun kallioiseen mäntymetsään kolme asuintaloa keuhkotautia sairastaville työläisperheille. Elegantit, klassista tyyliä edustavat rakennukset suunnitteli

silloinen kaupunginarkkitehti Gunnar Taucher. Kokonaisuudessa keskipihan puutarhoineen voi nähdä vaikutteita 1600-luvun suomalaisesta kartanorakentamisesta. Huoneistojen erikoisuuksia puolestaan oli hyvien tuuletusmahdollisuuksien lisäksi se, että sairas perheenjäsen voitiin eristää omaan huoneeseensa.

Vähitellen rakennusten tehtävä muuttui. Vuonna 1964 yhteen taloista avattiin sairaala nimeltä Hangonkadun hoitokoti, joka oli tarkoitettu lähinnä miehille. Rakennuksia hallinnoi nyt Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala. Tätä kirjoitettaessa yksi rakennuksista on erityisasuntoina ja kaksi tyhjillään, niiden tuleva käyttötarkoitus on avoinna.

Tietolaatikko: Alppilan tanssilavan tarina

Nykyinen Leninpuisto ja Alppipuisto olivat aina 1960-luvun alkuun saakka samaa puistoa. Niiden väliin jäi kenttämäinen alue. Paikalle, nykyisen Tivolikujan päähän, rakennettiin 1930-luvulla Alppilan tanssilava, jota myös nimillä "Luppula", "Lumpero" ja "Lihalaakso" kutsuttiin. Kaupunki yritti lopettaa lavan toiminnan 1950-luvulla. Tanssien toiminnasta vastannut SKP:n eli Suomen Kommunistisen Puolueen Helsingin piiri lähetti kaupungille kirjelmän, jossa pyydettiin säilyttämään lava. Tarinan mukaan kirjelmä päättyi toteamukseen: "Alppilava toimii kaupungin nuorien lähes ainoana kokoontumispaikkana." Kiireessä kirjoitettuun tekstiin pujahti kuitenkin lyöntivirhe, ja lauseen neljäs sana alkoi h-kirjaimella. – Lautakunta hyväksyi perustelut sataprosenttisesti. Suositun lavan kohtaloksi koitui lopulta Linnanmäen laajentaminen 1960-luvulla, kun tilaa raivattiin huvipuiston pysäköintipaikalle. Nyt Linnanmäen pysäköinti on siirtymässä luolaan Linnanmäen alle ja Tivolitielle suunnitellaan täydennysrakentamista.

21 Alppilan lukio

Alppilan yhteislyseo valmistui vuonna 1959, vähän ennen kuin betonielementtitekniikka valloitti rakennusalan. Koulun piirtänyt arkkitehti Helmi Pakkala-Väinölä päätti jo suunnitteluvaiheessa kunnioittaa kumpuilevan Alppilan kaupunkikuvaa siten, että hän istutti talon kallioiselle tontille aivan kuin rakennus olisi osa kaupunginosan kallioita.

Alppilan yhteislyseo perustettiin valtion kokeilukouluksi, jossa kehitettiin pedagogiikkaa ja esiteltiin opetusalan uusia näkemyksiä muiden oppikoulujen opettajille ja kouluhallinnon virkamiehille. Kouluun pääsystä kilpailtiin, sillä opetus oli tasokasta ja lukukausimaksut edullisia. Suurimmillaan talossa oli yli tuhat oppilasta. Vuonna 1977 peruskoulujärjestelmään siirtymisen yhteydessä lyseo siirrettiin Helsingin kaupungin omistukseen ja jaettiin Alppilan yläasteeksi ja lukioksi. Erityisesti yläaste jatkoi erilaisia kokeiluja innokkaasti. Nykyisin yläaste on osa Pasilan peruskoulua. Vanha yhteislyseon rakennus on kunnostettu vain lukion käyttöön. Opiskelijoita on 760, joista osa tulee Helsingin ympäryskunnista.

www.hel.fi/alppl/fi

22 As.oy Koti Toinen

Kun kaupunkikävelijän askeleet suuntautuvat Kuuskulmasta kohti Alppiharjun luoteisreunaa, tiivistä rakennetun kaupunginosan ilme muuttuu voimakkaasti. Kaupunkikuvaa rytmittävät 1800-luvun lopulla valmistuneet matalat puutalokorttelit, joita täydentää uudempi rakennuskanta eri vuosikymmeniltä aina 2000-luvun arkkitehtuuriin saakka. Kaupunkinäkö on avara, on vehreitä puoliavoimia sisäpihoja ja talojen vaihtelevat väritykset hivelevät silmää. Kaupunkikuva tuo mieleen "postikorttinäkymän"

idyllisestä 1900-luvun kirkonkylästä.

Tämä perinteisen kantakaupungin pohjoisreuna on vahvaa työväen asunto-osakeyhtiörakentamisen seutua. Työväen kiinnostus omistusasumiseen kasvoi, kun uusi osakeyhtiölaki tuli voimaan vuonna 1895. Lain myötä asuntoyhtiöillä oli mahdollisuus saada halpakorkoisia lainoja. Näin on syntynyt muun muassa Karjalankadun ja Porvoonkadun kulmauksen kivitalo "Koti toinen". Asunto-osakeyhtiön panivat alulle Pasilan konepajan veturinkuljettajat ja rautatieläiset sen jälkeen kun eräs heistä oli hankkinut kaupungin tonttihuutokaupasta kyseisen tontin 9 011 markalla.

Karjalankadun ja Porvoonkadun kulmaa on täydennetty hieman myöhemmin lähinnä 1920-luvulla rakennetuilla taloilla. Vehreä kadunkulma onkin kaupunkikuvallisesti hyvin tasapainoinen.

Tämän korttelin takaa Sipoonkadulta löytyy kiinnostava lamellitaloryhmä. Nämä muodostavat Aleksis Kiven katuun nähden avoimet sisäpihat, jolloin on saatu koko kortteliin "valoa ja ilmaa" – tämä oli yksi 1930-luvun funkkisarkkitehtuurin ihanteista, jota sittemmin toteutettiin myös ns. lähiöissä ympäri Helsingin liitosalueita.

23 Pasilan peruskoulu (Eläintarhan kansakoulu)

Alppiharjun länsipäähän valmistui vuonna 1915 Eläintarhan kansakoulu. Punatiilisen jugend-tyylisen koulurakennuksen suunnittelivat Karl Hård af Segerstad ja Runar Ekelund. Heistä ensin mainittu toimi Helsingin ensimmäisenä kaupunginarkkitehtina vuosina 1907–21. Hänen muita töitään ovat muun muassa Kallion kirjasto (1912) ja Hakaniemen kauppahalli (1914).

Ensimmäisen maailmansodan aikana Helsinki oli tärkeä tukikohta Venäjän armeijalle. Se otti käyttöönsä monenlaisia tiloja, mm. kuusi koulua, yhtenä niistä Eläintarhan kansakoulu. Sitä käytettiin mm. hevostalleina. Koulukäyttöön rakennus palasi taas lukukaudella 1918. Syksyllä 2016 silloinen Eläintarhan ala-aste yhdistyi kahden muun koulun kanssa ja siitä tuli Pasilan peruskoulu. Sen yläasteella ainoana Helsingissä on opetus vuosiluokkiin sitomatonta ja kurssimuotoista. Entisessä "Eltsun koulussa" opiskelee nyt sekä ylä- että alakoululaisia. Kaiken kaikkiaan Pasilan peruskoulussa on noin 600 oppilasta kolmessa toimipisteessä. Koulu on liikuntapainotteinen.

www.hel.fi/peruskoulut/fi/koulut/pasilan-peruskoulu

Tietolaatikko: Uusi Pasila

Pasilan entisen ratapiha-alueen rakentaminen ja sen muuttuminen asuin- ja toimistokortteliksi vaikuttaa myös Alppiharjun kaupunkikuvaan. Ennen kaikkea maisemaa tulevat muuttamaan Pasilansillan eteläpuolelle rakennettavat yhdeksän tornitaloa. Tornialue ulottuu etelässä Ratapihantielle. Korkeimmat niistä nousevat yli 50 kerrokseen. Rakentaminen on käynnistymässä vuosina 2020–21.

Ratapiha-alueen muutos alkoi vuonna 2016, kun Pasilan aseman tilalle ryhdyttiin rakentamaan uutta keskusta Triplaa. Tämä jättimäinen rakennushanke yhdistää Itä- ja Länsi Pasilan toisiinsa, samoin kuin uuden asuinalueen sen pohjoispuolella ja tornitalot eteläpuolella. Tripla ja Pasilan uusi asema avautuvat syksyllä 2019, ja koko kortteli valmistuu vuonna 2020. Kun Pasila on vuonna 2040 valmis, on siitä tullut jo 30 000 asukkaan kaupunginosa.

www.uuttahelsinki.fi/fi/pasila

24 Savonpuisto

Savonkadun ja Porvoonkadun kulmassa on karu puisto, jota kutsutaan myös Luomupuistoksi. Vuonna 2003 Alppila Seuralla oli hanke puiston yläosien kehittämiseksi ja samalla tavoitteena sen säilyttäminen mahdollisimman luonnontilaisena. Puiston kalliolta avautuu avarat näkymät ja se soveltuu hyvin auringonottoon sekä piknik-paikaksi. Kallioiden Alppitalon puoleisesta päädyistä löytyy entinen avograniittilouhos. Puistoon pääsee kapuamaan parhaiten Savonkadun tai Porvoonkadun puolelta. Karjalankadulta kalliopuistoon kiemurtelee pensaiden ja kallioiden välistä polku.

25 Alppitalo

Alppiharjun viimeisenä etuvartioasemana Savonpuiston kalliolla kohoaa monumentaalinen Alppitalo. Alueelle kaavailtiin vuonna 1905 työväenasuntoja ja vuonna 1914 kunnallisia rakennuksia. Kaikki nämä suunnitelmat jäivät toteutumatta, ja vasta 1960-luvulla tontille päätettiin rakentaa pienteollisuustalo. Pientä talosta ei tullut, sillä talolle tuli tilavuutta peräti 53 500 kuutiometriä. Talon ovat suunnitelleet suomalaisen 1960-luvun arkkitehtuurin kärkinimiin kuuluvat Heikki ja Kaija Siren. Heidän suunnittelemaansa ovat myös Ympyrätalo ja Kallion virastotalo. Alppitalosta voi käydä ihailmassa maisemia, sillä talon ylimmästä kerroksessa on ravintola Ilma, josta aukeavat upeat maisemat yli Helsingin.

26 Alppipuisto

Kun Rautatie oli jakanut Eläintarhan kansanpuiston kahtia, kauppaneuvos Henrik Borgström rakennutti vuonna 1870 radan itäpuolelle ravintolan, jonka nimeksi tuli Alppila/Alphyddan. Ympäröivää puistoa alettiin kutsua Alppipuistoksi. Ravintola paloi vuonna 1875, mutta se rakennettiin uudestaan. Toistamiseen ravintola paloi syksyllä 1951, eikä uutta enää rakennettu. Alphyddanin viereen valmistui vuonna 1905 Suomen ensimmäinen nykyaikainen hyppyräjä, josta tulee Stadin slangin sana "hydda" ja myöhemmin "hyndä". Mäki purettiin 1939, mutta alastulorinne on havaittavissa vieläkin.

Kaupunki on hallinnut Alppipuistoa vuodesta 1908. Se on tyyliltään 1900-luvun alun maisemapuisto kiemurtelevine käytävineen, ja lampineen, joissa aikoinaan on uiskennellut kaupungin ankoja.

Helsingissä asuvat japanilaiset ovat lahjoittaneet lahjoittivat puistoon 80 rusokirsikkapuuta, jotka kukkivat keväisin näyttävästi. Lammikon reunalla kasvaa kyynelkoivu ja erilaisia poppelilajeja puistossa on 13. Myös laajat perennaistutukset ovat osa puiston kasvillisuuskokonaisuutta. Puistossa on amfiteatteri ja kaksi huvimajaa. Maisemia voi ihaila myös entisen Alphyddan perustuksilta. Uudempi katselupaikka löytyy radanvarren pyörätien takaa lampea vastapäätä.

Ainutlaatuisen Alppipuiston yllä leijuu uhkakuvia. Jo suunnitellun Pisara-radnan toteutus toisi mukanaan lisäraiteen, joka laskeutuisi lammien kohdalla tunneliin. Tunneli olisi alkuosastaan betonia, näköalakallio räjäytettäisiin ja sen tilalle rakennettaisiin betonikuori. Tämä pienentäisi puistoa, lisäisi meluhaittoja ja vähentäisi näin puiston käyttöarvoa huomattavasti. Alppila Seura sekä Alppiharjun ja Kallion asukkaat ovatkin vastustaneet hanketta voimakkaasti.

www.vihreatsylit.fi/alppipuisto/

www.hyddat.fi

Tietolaatikko: Eläintarha, Töölönjoki ja helsinkiitti

Töölönlahden ranta-alueet muodostivat 1800-luvulla yhtenäisen puistoalueen, joka käsitti Kaisaniemen, Alppilan, Mäntymäen ja Eläintarhan. Vielä 1800-luvun alussa alue oli kallioista metsää,

jossa harjoitettiin lähinnä pienimuotoista viljelyä. Idea kansanpuistosta syntyi 1850-luvulla, kun kauppaneuvos Henrik Borgström (1799–1883) ryhtyi kehittämään aluetta yhdessä Suomen puutarhayhdistyksen kanssa. Suunnitelmissa oli jopa terveyskylpylä, alueelle suunniteltiin myös eläintarhaa ja siitä koko alue sai nimekseen Eläintarha. Kasvitieteestä ja kukkienhoidosta kiinnostuneen Borgströmin aloitteesta oli jo 1830-luvulla perustettu Kaivopuisto.

Eläintarhan puiston jakoi kahtia vuonna 1862 avattu Suomen ensimmäinen rautatie. Penkereen alle jäi myös myös Alppilan ja Töölön rajamailla kulkenut Töölönjoki. Se sai alkunsa Töölönjärvestä, jonka kohtaloksi koitui puolestaan Pasilan ratapiha. Joesta löytyy vielä pieni osuus Tivolitien alikulun ja Helsinginkadun välissä.

Tivolitien alikulkutunnelissa kannattaa huomata taiteilija Viva Granlundin taideteosten sarja. Vauhtitien varressa kallioleikkauksen pinnasta voi käydä tutkimassa graniittilajia, jota ei ole löydetty mistään muualta kuin Helsingistä ja Etelä-Suomesta ja näin se on nimetty helsinkitiksi. Katu puolestaan sai vauhdikkaan nimensä Eläintarhan kilpa-ajoista, joita järjestettiin vuosina 1932–63 mäkeä kiertävillä kaduilla.

Vauhtitieltä nousee polku kohti Helsingin kaupungin Talvipuutarhaa, joka valmistui 1893. Mäen päällä Helsingin puistojen isäksi mainitun kauppaneuvos Henrik Borgströmin rintakuva tarkkailee perustamaansa puistoa.

www.vihreatsylit.fi/?p=756

esoteerinenmaantiede.blogspot.fi/2010/04/sisalla-maalauksessa-haavoittunut.html

spinelli.gtk.fi/helsinkiitti/

www.vivagranlund.fi/home/

27 Linnanmäki

Alppilan kalliot noin 40 metriä merenpinnan yläpuolella olivat helsinkiläisten elämänlaadun kannalta tärkeät jo 1867, kun tänne valmistui kaupungin ensimmäinen vesisäiliö ja 1938 toinen, Gunnar Taucherin suunnitelma pyöreä säiliö eli uusi Vesilinna. Vesi otettiin Vantaanjoesta, sittemmin Päijänteestä. Vesilinna oli käytössä vuoteen 2003 ja nyt rakennukset on suojeltu.

Kun "Lintsi" avattiin toukokuussa 1950, sai Vesilinnanmäeltä lähtöpassit Työväenteatterin kesänäyttämö. Huvipuistossa oli aluksi vain karuselli, törmäysautorata, peilisali ja pelihalli. Seuraavana vuonna valmistui vuoristorata, jonka rakensi huvipuiston henkilökunta tanskalaisen Valdemar Lebeckin johdolla. Puiselle radalle ei arvioitu pitkää ikää, mutta hyvän huollon ansiosta se seisoo edelleenkin tukevasti. Radan kaikki puuosat on uusittu kaikkiaan viisi kertaa, mutta junissa on alkuperäiset tammirungot. Vuoristorata onkin alallaan arvostettu klassikko.

Nykyään yli 40 huvipuistolaitetta käsittävä huvipuisto on avoinna kesäkaudella ja alueelle on vapaa pääsy. Konsertteja puistossa on järjestetty 1950-luvulta saakka ja huomionarvoinen on myös Peacock-teatteri sekä runsas veistoskokoelma. Linnanmäen omistaa Lasten Päivän Säätio.

Mäen lounaisreunalla on jäljellä hienot kalliot avoimine näkymineen. Luonnonkanjonissa kulkee polku, joka jatkuu itään "salaiseen puutarhaan" aivan Sturenkadun varressa. Täällä kukkivat keväisin omenapuut lähinnä omaksi ilokseen. Eteläreunalla Alppiharjuun tulijoita tervehtii Kain Tapperin betoninen abstraktiveistos *Moduli*, joka on Suomen Rakennusurakoitsijaliiton lahja Helsingin kaupungille vuodelta 1973.

www.linnanmaki.fi/fi/lasten-paivan-saatio/

www.hamhelsinki.fi/sculpture/moduli-rakentajaveistos-kain-tapper/

28 Museovirasto

Hieman ennen Kulttuuritalon valmistumista viereiselle tontille kohosi vuonna 1956 arkkitehtipariskunta Elma ja Erik Lindroosin suunnitelma Kotitalousopettajaopiston rakennus. Opisto toimi kauniiksi ja käytännölliseksi arvostetussa kiinteistössä aina vuoteen 2003, jolloin kotitalousopettajakoulutus siirtyi Helsingin yliopiston tiloihin Kruununhakaan.

Vuonna 2008 rakennukseen muutti aiemmin jo Kulttuuritalossakin toiminut Museovirasto. Sitä ennen talossa oli tehty laajamittainen, rakennuksen alkuperäistä ilmettä kunnioittava restaurointi- ja muutostyö. Sturenkadulla on nyt kaksi Museoviraston kolmesta pääosastosta. Arkisto- ja tietopalvelu käsittää alan tieteellisen kirjaston, jonka palvelut ovat avoimia kaikille kulttuuriperinnöstä kiinnostuneille. Kulttuuriympäristöpalvelu vastaa rakennusperinnön, arkeologisen perinnön ja maiseman asiantuntija- ja viranomaistyöstä Suomessa.

Rakennuksen avoin etupiha avautuu Sturenkadulle. Pääovelle johtavat näyttävät luonnonkiviportaajat, joiden vieressä on viehättävä pieni terassimainen puutarhapiha. Sturenkatu 2 on hieno esimerkki 1950-luvun koulurakennusarkkitehtuurista Alppiharjussa, yhdessä Åshöjdens grundskolanin, Alppiharjun ruotsinkielisen peruskoulun kanssa (Sturenkatu 6).

www.museovirasto.fi

29 Josafatin kalliot

Laaksoa, jossa Helsinginkatu nykyisin kulkee ja sen pohjoispuolen kallioita kutsuttiin 1800-luvulla yhteisellä nimellä Josafatinlaakso. Raamatulliset nimet olivat tyypillisiä 1800-luvulla Helsingin pohjoispuolella sijaitseville, kaukaisille paikoille.

Kalliot olivat suosittu ajanviettopaikka: talvisin helsinkiläisnuoret tekivät hiihtoretkiä näille erämaaseuduille ja laskettelivat mäkeä. Alueen ensimmäisessä asemakaavassa vuodelta 1901 nykyinen puistoalue merkittiin rakennuskortteliksi. Kaavasta huolimatta tähän kortteliin ei vuosikymmeniin rakennettu mitään. Kalliot nousivat otsikoihin 1970-luvulla, kun viereistä Urheilutaloa aiottiin laajentaa kallioalueelle. Aasukkaat perustivat puistoliiikkeen, joka onnistui estämään hankkeen. Kallion pelastuminen oli Helsingin ensimmäisiä merkittäviä kansalaisaktiivisuuden saavutuksia ja tästä kertoo muistolaatta kallion kyljessä. Taisteluille kallioiden puolesta antoi kasvot M. A. Numminen tekemällä kallioista kertovan Josafatin jenkkan, josta tuli puistoliiikkeen tunnussävel (vrt. kohde 3: Kinapori).

Vuonna 1985 alueelle vahvistettiin uusi asemakaava, jossa tämä rakentamaton kortteli muutettiin puistoksi. Nykyisen, englantilaista maisemapuutarhaa muistuttavan ilmeensä kalliopuisto sai vuonna 1992. Upeita silokallioita on korostettu istutuksin ja kallionpainanteeseen on rakennettu pieni lampi. Sen ympärillä kasvaa perennoja ja alas lorisuvan puron päätepisteessä on pieni oleskelutila. Puistossa on myös pieni amfiteatteri. Kallioiden tasanteet ovat nurmipintaisia oleskelupaikkoja ja niinpä Josafatista on tullut suosittu auringonotto- ja piknikpuisto.

Josafatin kallioita on jouduttu puolustamaan vielä viime vuosinakin. Kallioiden alle tullaan rakentamaan maanalainen kaupungin sähköasema. Sen ilmastointi- ja huoltorakennus ajoramppeineen onnistuttiin sijoittamaan Alppila Seuran esityksestä lopulta niin, että se ei pilaa puistoa.

30 Syltityehdas

Kirstinkatu 8. Syyskuun 18. päivänä vuonna 1931 löysi ohikulkija Malmin Tattarisuon lähteestä irti leikatun ihmisruumiin kappaleen. Kun lähdetä tutkittiin lisää, ruumiiden kappaleita löytyi kymmenittäin. Se oli aikansa sensaatiouutinen ja syyllistä koskevat huhut lähtivät liikkeelle. Tutkinta johti Harjun ruumishuoneelle, jonka vahtimestari Johan Saarenheimo pidätettiin. Pidätyksen innoittamana aikansa kohulehti *Ajan Sana* julkaisi (8.10.1931) uutisen, jonka otsikko kuului: "Tattarisuon arvoitus ratkeamassa – Jäljet johtavat syytöstehtaalte". Uutisen mukaan Saarenheimon oli nähty vierailevan "toistuvasti" osoitteessa Kirstinkatu 8 sijainneessa puodissa, joka valmisti itsevalmistamia lihatuotteita. Lehti vihjaili jutussa, että Saarenheimo myi ruumiinosia valmistamolle. Viranomaiset tekivät puodissa tutkinnan ja lopputulos oli, että "valmistamon tuotteet ovat valmistettu ensiluokkaisista raaka-aineista". Ajan Sanan uutinen osoittautui valheutiseksi, mutta suomen kieleen jäi sanonta "jäljet johtavat syytöstehtaalte" – pysyvästi. Osoitteessa tuolloin ollut puutalo, jossa puoti sijaitti, on jo purettu.

31 Helsingin Urheilutalo

Kun arkkitehtipariskunnan Aili ja Niilo Kokon suunnitelma Helsingin urheilutalo valmistui vuonna 1961, sitä pidettiin Suomen ensimmäisenä modernina urheilutalona. Kokonaisen korttelin valloittaneeseen rakennuskokonaisuuteen mahtuu uimahalli, kuntosali, keilahalli, 850-paikkainen katsomolla varustettu palloiluhalli sekä kahvio. Uimahalli käsittää 25 metrin altaan lisäksi myös lastenaltaan. Lisäksi kiinteistössä on 25 ja 50 metrin pituiset ampumaradat.

Rakennuksen Läntisen Brahenkadun puolen korkeamassa osassa toimii hotelli Scandic. Urheilutalon historiaan kuuluu tanssiravintola Josafat, joka oli suosittu tanssipaiikka 1970-luvulla. Ruumiinkulttuurin lisäksi talo tarjoaa teatteria, sillä vuodesta 2006 lähtien entisen Kino Helsingin tiloissa on toiminut maineikas Ryhmäteatteri.

www.urheiluhallit.fi/fi/paikat/kallio.html

www.ryhmateatteri.fi

www.scandichotels.fi/hotellit/suomi/helsinki/scandic-kallio

32 Läntinen Brahenkatu

Läntinen Brahenkatu on yksi Alppiharjun keskeisistä poikkikaduista. Katu on saanut nimensä ruotsalainen valtiomiehen ja kreivin Pietari Brahen mukaan. Hänen kautensa Suomen kenraalikuvernöörinä oli uudistusten ja edistyksen aikaa: Brahe mm. siirrätti Helsingin kaupungin Koskelasta Vironniemelle vuonna 1640. Sanonta "kreivin aikaan" (sopivasti, parhaaseen mahdolliseen aikaan) viittaa juuri Pietari Braheen.

Läntistä Brahenkatua reunustaa kentän puolella kultasadepensaiden rivi. Pensaat istutettiin vuonna 1952 Helsingin olympialaisten kunniaksi. Kiinnostava yksityiskohta ovat kaksi jugendtaloa, numerot 4 ja 6: ne ovat ainoat toteutuneet rakennukset vuoden 1901 monumentaalista Unioninakselin Helsingin-tori-suunnitelmasta.

Läntinen Brahenkatu 4:n seinässä on pieni messinkilaatta, joka muistuttaa, että talossa on asunut vuosina 1975–2001 Harald Fridolf Andersén (1919–2001), joka oli kuoronjohtaja, säveltäjä sekä suomalaisen kuoromusiikin uudistaja ja kehittäjä.

33 Brahenkenttä

Sörnäistenjärven kosteikkoalue ylsi 1700-luvulla aina nykyisen Brahenkentän kohdalle saakka (vrt.

kohde 4 Sörnäisten järvi ja Miljoonamonttu). Alue sai toimia 1800-luvulla laidun- ja kasvimaana, ennen kuin sille ryhdyttiin suunnitelmaan muuta käyttöä. Ensimmäinen merkittävä suunnitelma oli monumentaalisten rakennusten kehystämä Helsingintori (Helsingetorget). Tämä komea visio oli osa vuoden 1901 Unioninakseli-suunnitelmaa, jossa Tähtitorinmäeltä alkanut luotisuora katulinja olisi jatkunut Kallion kirkon kautta aina Sturenkadulle saakka. Suunnitelma arkistui myöhemmin ja paikalle valmistui vuonna 1931 Brahenkadun liikuntapuisto.

Keskelle työläiskaupunginosaa sijoitetusta kentästä tuli luontevasti työväen urheiluseurojen toiminnan keskipiste, niin kesällä kun talvella. Kentän valmistuttua sen pohjoispäädyssä aloitettiin myös kaupungin ensimmäinen ympärivuotinen leikkikenttätöiminta. Myös mäkihyppyharrastus kukoisti, sillä itätöyräällä, Kaarlenkujan päässä oli pieni hydda ennen Aleksis Kiven kansakoulun rakentamista.

Vielä 1950-luvulla pohjoispäädyssä oli jääkiekkokaukalo, jossa pelattiin jopa jääkiekon mestaruussarjan otteluja ennen jäähallien aikakautta. Alun perin "Bragulla" harrastettiin myös yleisurheilua. Nykyään tekonurmipäällysteisellä kentällä pelataan lähinnä pallopelejä ja talvisin se saa jääpinnan ja on itäisen kantakaupungin keskeinen yleisöluistelukenttä. Helsingin maineikkain jääpalloseura IFK pelaa kotiottelunsa Brahenkentällä.

"Bragun" huoltorakennuksen seinään on kiinnitetty muistolaatta Helsingin Työväen Luistelijoiden Juhani Järvisen (1935–84) muistoksi. Hän voitti luistelun maailmanmestaruuden Oslossa vuonna 1959. Järvisen kotirata oli Brahenkenttä.

34 Helsinginkatu

Monelle saattaa olla pieni yllätys, että noin kahden kilometrin mittainen itä–länsi-suuntainen Helsinginkatu on Alppiharjun kaupunginosaa, aina rautatien alikulkuun saakka. Kallion kaupunginosan virallinen raja noudattelee tiukasti Hesarin eteläpuolen talojen kivijalkaa. Esimerkiksi legendaarisen ravintola Roskapankin baaritiski on Kalliossa, mutta sen terassi onkin jo Alppiharjussa. Toisaalta Harju kuten Sörnäinenkin mielletään usein osaksi Kalliota.

Samoin klassikkosarjaan kuuluvat kortteliravintola Tenkka ja sen yläkerrassa Tenho sekä "Hesarin Alko" ovat olennainen osa Harjua. Kadun varrella sijaitsee myös vähäosaisten avustustyöstä tunnettu Veikko ja Lahja Hurstin Laupeudentyö-yhdistyksen toimintapiste. Pitkät perinteet on myös vaateliike Hytösen puodilla. Kolmannen polven yrittäjä Tuula Hytönen pitää isoäitinsä Edit Hytösen perustamaa lyhyttavaraliikettä, joka on toiminut perustamisvuodesta 1926 osoitteessa Helsinginkatu 9.

Helsinginkatua ei voi sivuttaa mainitsematta sitä merkittävänä raitiotieliikennekatuna. Hesarille pääsee nykyään raitiovaunuilla numero 1, 3, 8 ja 9. Linjoista 3 ja 9 liikennöivät keskustan suunnasta ja ovat erittäin tärkeitä Alppiharjun asukkaille.

Helsinginkatu (Helsingegatan eli Helsingin pitäjän katu) on noin 30 metriä leveä puistokatu ja se on nimetty vuonna 1901 Helsingin pitäjän, eli nykyisen Vantaan kaupungin mukaan. Helsingin pitäjä sai nimensä alueen läpi virranneesta Helsinginjoesta. Myöhemmin jokea alettiin kutsua Vantaanjoeksi. Helsinginkadun varren sähkökaapeissa on Helsingin kaupunginmuseon Kuvapolku-sarjaan kuuluvia historiallisia valokuvia Helsinginkadusta.

www.hel.fi/hel2/kaumuseo/kuvapolu/

35 Korttelikino Riviera Kallio

Kun elokuvateatteri Riviera avautui syksyllä 2016, se oli ensimmäinen suomalainen elokuvateatteri,

joka tarjoaa kokonaisvaltaisen elämyksen yhdistämällä elokuvan, ruoka- ja juomatarjoilun. Salissa on 55 istumapaikkaa ja jokaisen yhteydessä on pieni pöytä tarjoiluja varten. Rivieran muhkeita sohvamaisia penkkejä pidetään lajissaan Stadin parhaina. Teatterin aulassa on myös baari.

Samalla paikalla on toiminut aikaisemminkin elokuvateatteri: Maaliskuussa 1955 entisen metalliverstaan tiloissa aloitti Bio Kruunu. Teatterin nimi muutettiin Rivieraksi 1977, mutta se lopetti toimintansa 1982. Tämän jälkeen teatterisali toimi pitkään uskonnollisen järjestön kokoustilana. Kun tilan hankki omistukseensa 2010-luvun alussa musiikkiteatteri Bolero, tehtiin laajamittainen peruskorjaus. Boleron toiminta jatkui aina vuoteen 2015 saakka.

Alppiharjussa on historian saatossa ollut lukuisia elokuvateattereita. Nykyinen Helsinginkadun Alko toimii entisen Kino Tenhon (1928–54) tiloissa. Ryhmäteatterin salissa, Helsinginkatu 25, on toiminut Kino Helsinki (1961–83). Kulttuuritalon Alppisali muistetaan elokuvateattereista Pikku Capitol ja Alppi (1957–82).

www.rivierakallio.fi

36 Ebeneser-talo

Ebeneser edustaa suomalaisen varhaiskasvatuksen ja lastentarhanopettajakoulutuksen historiaa. Hanna Rothman perusti vuonna 1888 Pohjoismaiden ensimmäisen kansanlastentarhan ja lastentarhanopettajien koulun joka laajeni vuonna 1908 valmistuneen Ebeneser-talon myötä. Uudessa talossa toimivat lastenseimi, lastentarha, koululaisten päiväkotit ja Lastentarhaseminaari Ebeneser. Lastentarhatoiminta päättyi talossa vuonna 1986 ja Lastentarhanopettajien koulutus siirtyi muihin tiloihin vuonna 1993. Toimintaa jatkaa edelleen Ebeneser-säätiö, joka tukee varhaiskasvatusta sekä ylläpitää Lastentarhamuseota ja -arkistoa. Ebeneser-talossa on toiminut vuodesta 2009 Keski-Helsingin Musiikkiopisto ja vuodesta 2018 alkaen Helsingin kaupungin päiväkotit Ebeneser.

Ebeneser-talon on suunnitellut arkkitehti Wivi Lönn – merkittävä jugend-aikakauden arkkitehti ja ensimmäinen suomalainen nainen, jolla oli oma arkkitehtitoimisto. Jugend-huvilamainen rakennus on suojelukohde. Huomaa julkisivussa kuvasarja, joka esittää leikkiviä lapsia. Kokonaisuuteen kuuluu myös piharakennus, joka on Harjun vanhin puurakennus. Ebeneser-sana tulee hepreasta, käännettynä "Eben-Eser" tarkoittaa "avun kiveä". Talossa toimiva Lastentarhamuseo on avoinna keskiviikkoisin klo 12–18. Alle 16-vuotiaille museo on ilmainen.

www.ebeneser.fi

37 Vaasankatu

Harjun osa-alueen nimi tulee todellisesta harjusta. Sen päällä kiemurteli 1870-luvulla Itäiseltä Viertotieltä (nykyinen Hämeentie) alkanut kärrytie, joka johti Alppilan kallioille, ravintola Alphyddaniin. Tie oli siis nykyisen Vaasankadun edeltäjä. Kun Harjua ryhdyttiin määrätietoisesti rakentamaan, sai harjun päällä kulkenut katu nimekseen Harjukatu. Nimi muutettiin Vaasankaduksi Keisarillisen senaatin päätöksellä 30.1.1901.

Vaasankadun rakennuskanta oli aina 1940-luvulle saakka puutalovoittoinen. Puuarkkitehtuuri on kuitenkin saanut väistyä kivitalojen tieltä. Kadun vanhin talo on Lars Sonckin piirtämä numero 4 vuodelta 1928, samalta vuodelta on myös numero 6. Kadun nuorin talo on puolestaan vuonna 1995 valmistunut Vaasankatu 2.

Vaasankatu eli Vaasis oli vuosikymmeniä Helsingin hurjinta seutua ja sai lempinimen "Puukkobulevardi". Näin myös Arto Melleri runoili kadusta samannimisessä teoksessa vuonna 1997.

Vaasankadun ilmettä ja mainetta ryhdyttiin parantamaan 2000-luvun alussa. Se sai muun muassa pihlajaistutukset. Kesällä 2013 Vaasankatu oli kokeiluluonteisesti kävelykatu. Viime vuosien kaupunkikulttuurin muutos on tehnyt Vaasankadusta suosittua ruoka- ja ravintolakadun. Vanhasta maineesta "punaisten lyhtyjien katuna" tuovat häivähdyksen Vaasikselle vielä muutamat thaihieronta- ja seksiliikkeet.